

Автори:

Марецька Л. П., кандидат педагогічних наук,
завідувач науково-методичної лабораторії української мови і літератури
Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія
неперервної освіти» Херсонської обласної ради;
Голобородько К. Ю., доктор філологічних наук, професор,
декан українського мовно-літературного факультету
імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного
педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;
Окуневич Т. Г., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мовознавства
Херсонського державного університету;
Данилова О. П., заслужений учитель України, учитель української мови
і літератури загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів імені Олександра Довженка
Новокаховської міської ради Херсонської області;
Чаловська М. В., учитель української мови і літератури вищої категорії,
учитель-методист Херсонської багатoproфільної гімназії № 20
імені Б. Лавренюва Херсонської міської ради.

Рецензенти:

Назаренко Л. М., кандидат педагогічних наук, доцент;
Кучма Т. І., учитель української мови вищої категорії, учитель-методист
Херсонського академічного ліцею при ХДУ.

Українська мова. 7 клас. I семестр. Нова програма /
У74 *Л. П. Марецька, К. Ю. Голобородько, Т. Г. Окуневич,*
О. П. Данилова, М. В. Чаловська / за ред. Є. П. Голобородь-
ко. — Х. : Вид. група «Основа», 2019. — 95, [1] с. — (Серія
«Мій конспект»).

ISBN 978-617-00-2461-9.

У посібнику вміщено всі уроки української мови для I семестру
7 класу, які розроблено із врахуванням змін, здійснених Міністерством
освіти і науки України 2017 р. Розподіл навчального часу та зміст роз-
роблених уроків носить орієнтовний характер. Згідно з положеннями
пояснювальної записки оновленої програми в разі потреби вчитель має
право самостійно змінювати обсяг годин у межах розділу, а також змін-
ювати послідовність вивчення розділів.

Для вчителів української мови й літератури загальноосвітніх шкіл,
керівників методичних об'єднань, студентів вищих навчальних закладів.

УДК 37.016+811.161.2

Зміст

Урок № 1	Мова — скарбниця духовності народу. Літературна норма української мови	5
Урок № 2	Розділові знаки у вивчених синтаксичних конструкціях	7
Урок № 3	Урок розвитку комунікативних умінь № 1. Повторення вивченого про текст, його структурні особливості, мовні засоби міжфразового зв'язку в тексті. Усний стислий переказ тексту наукового стилю	9
Урок № 4	Частини мови. Вивчені групи орфограм в іменниках і прикметниках	11
Урок № 5	Правопис і вживання числівників та займенників	13
Урок № 6	Контрольний диктант. Навчальне аудіювання художнього тексту монологічного характеру	15
Урок № 7	Дієслово: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль	19
Урок № 8	Форми дієслова. Неозначена форма дієслова (інфінітив) та особові форми	21
Урок № 9	Дієприкметник, дієприслівник, безособові форми на <i>-но, -то</i> (загальне ознайомлення)	23
Урок № 10	Урок розвитку комунікативних умінь № 2. Повторення вивченого про типи мовлення. Особливості побудови опису зовнішності людини	25
Урок № 11	Урок розвитку комунікативних умінь № 3. Усний докладний переказ розповідного тексту художнього стилю з елементами опису зовнішності людини	27
Урок № 12	Доконаний і недоконаний вид дієслова	29
Урок № 13	Часи дієслова. Теперішній час	31
Урок № 14	Минулий час. Зміна дієслів у минулому часі. Майбутній час	33
Урок № 15	Тематична контрольна робота № 1. Контрольний тест	35
Урок № 16	Способи дієслів (дійсний, умовний, наказовий)	39
Урок № 17	Творення дієслів умовного й наказового способів	41
Урок № 18	Безособі дієслова	43
Урок № 19–20	Уроки розвитку комунікативних умінь № 4–5. Контрольний письмовий докладний переказ розповідного тексту з елементами опису зовнішності людини	45
Урок № 21	Способи творення дієслів	47
Урок № 22	Дієслова I і II дієвідмін. Дієвідмінювання дієслів теперішнього й майбутнього часу	49
Урок № 23	Букви <i>e, u</i> в особових закінченнях дієслів I та II дієвідмін	51
Урок № 24	Урок розвитку комунікативних умінь № 6. Усний твір-опис зовнішності людини в художньому стилі	53
Урок № 25	Правопис <i>-ться, -шся</i> в кінці дієслів	55
Урок № 26	Буква <i>ь</i> в дієсловах наказового способу	57
Урок № 27	<i>Не</i> з дієсловами. Морфологічний розбір дієслів	59
Урок № 28	Тематична контрольна робота № 2. Контрольний тест. Контрольне читання мовчки тексту наукового стилю	61

Урок № 29	Дієприкметник як особлива форма дієслова. Загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль	67
Урок № 30	Активні й пасивні дієприкметники	69
Урок № 31	Творення й відмінювання активних і пасивних дієприкметників теперішнього й минулого часу	71
Урок № 32	Урок розвитку комунікативних умінь № 7. Письмовий твір-опис зовнішності людини за картиною в художньому стилі	73
Урок № 33	Правопис голосних у закінченнях дієприкметників. Правопис голосних і приголосних у суфіксах дієприкметників	75
Урок № 34	Безособові дієслівні форми на <i>-но</i> , <i>-то</i>	77
Урок № 35	Написання <i>н</i> у дієприкметниках та <i>ни</i> у прикметниках дієприкметникового походження	79
Урок № 36	<i>Не</i> з дієприкметниками	81
Урок № 37	Урок розвитку комунікативних умінь № 8. Повторення вивченого про стилі мовлення. Поняття про публіцистичний стиль	83
Урок № 38	Урок розвитку комунікативних умінь № 9. Усний докладний переказ тексту публіцистичного стилю мовлення	85
Урок № 39	Дієприкметниковий зворот. Відокремлення комами дієприкметникових зворотів (після означуваних іменників)	87
Урок № 40	Тематична контрольна робота № 3. Контрольний тест	89
	Тексти для аудіювання	91
	Список використаних джерел	95

Урок № 1. **МОВА — СКАРБНИЦЯ ДУХОВНОСТІ НАРОДУ.** **ЛІТЕРАТУРНА НОРМА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Дата _____

Клас _____

Мета:

- **навчальна:** розкрити роль і значення національної мови у становленні духовності народу й кожної людини зокрема, у збереженні духовних надбань народу;
- **розвивальна:** розвивати логічне й образне мислення, увагу, пам'ять, збагачувати й уточнювати словниковий запас учнів, удосконалювати вміння аргументовано доводити своє твердження з теми уроку;
- **виховна:** виховувати патріотичні почуття, національну гідність, повагу й любов до рідної мови.

Соціокультурна лінія: «Я і українська мова й література».

Тип уроку: урок засвоєння нового матеріалу.

Обладнання: мультимедійна презентація.

Перебіг уроку

I. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ УЧНІВ

Збирай, як діаманти, ті слова. Твого народу в них душа жива (*С. Черкасенко*).

- ♦ Як ви розумієте основну думку цього речення?
- ♦ Про що автор говорить у переносному значенні?

II. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

«Хмаринка слів»

На слайді довільно розміщено слова, серед яких містяться слова теми уроку «**Мова — скарбниця духовності народу**».

- ▶ З наведених слів утворіть і запишіть речення, що містить тему нашого уроку. Яке слово, на вашу думку, буде ключовим? Так, *мова!*

III. ЗАСВОЄННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

- ▶ Доберіть спільнокореневі слова до слова *духовність*.

Душа, дух, душевність.

З'ясувати значення цих слів нам допоможе тлумачний словник.

Чи можна ці слова взаємозамінити?

- ▶ Уведіть ці слова в речення так, щоб вони за можливості були пов'язані за змістом зі словами *мова, народ, нація, скарб, мудрість, історія* тощо.
- ▶ Прочитайте вірш, визначте його основну думку.
- ▶ Поміркуйте, яку ілюстрацію ви намалювали б до вірша. Опишіть таку ілюстрацію словами.
- ▶ Автор говорить про мову як про матеріальне чи духовне багатство народу? Свою думку аргументуйте.

УКРАЇНСЬКА МОВА

Мово моя українська —
Батьківська, материнська,
Я тебе знаю не вивчену —
Просту, домашню, звичну,
Не з-за морів прикликану,
Не з словників насмикану.
Ти у мене із кореня —
Полею мені наговорена,
Дзвоном коси прокована,
В чистій воді смакована.
Бодем очей продивлена,
Смутком багать продимлена,
З хлібом у душу всмоктана,

В поті людським намокнута,
З кров'ю моєю змішана.
І аж до скону залишена
В серці моїм.

В. Бичко

О слово рідне! Пращура молитво,
Громи Перуна, Велеса поля,
Софія Київська — творіння Ярослава,
Слов'яномовська праведна земля.

О слово рідне! України слава!
Богдана мудрість і Тараса заповіт.
І гул століть, і сьогодення гомін
В тобі злились, як духу моноліт.

М. Лещенко

- ▶ Запишіть речення під диктовку. Зачитайте речення, зміст яких викликав у вас певні почуття. Які епітети та порівняння використано у висловлюваннях? Які вам найбільше сподобалися і чому? Поясніть значення слів *чужослів'я*, *суржик*.

1. Мова — це пісня душі, покладена на слова (*Д. Білоус*). 2. Коли забудеш рідну мову, забудеш душу ти свою (*В. Сосюра*). 3. У свою пісню й мову народ укладав увесь свій дух, свою мораль, весь свій розум, своє світобачення (*В. Захарченко*). 4. Хліб і мова — поняття однозначні. Забрати хліб насущний або забрати хліб духовний — і народ гине (*М. Іщенко*).

1. Мова росте разом із душею народу (*І. Франко*) 2. Спіткнулася душа об чужослів'я (*І. Редчиць*). 3. Мова — це душа народу нашого, а душу ми свою не віддамо (*С. Пушик*). 4. У слова свої закони вічно мінливого руху. Слово — клітина мислі, артерія сили духу (*П. Воронько*). 5. Той, хто дихає суржилом, не може мати духовного здоров'я (*Д. Павличко*).

IV. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

- ▶ Прочитайте текст, визначте основну думку, підберіть влучний заголовок.

Прислів'я та приказки — неоціненна скарбниця народної мудрості. Ці короткі влучні вислови творилися народом упродовж багатьох століть. Краса і сила прислів'їв — у закладеній в них споконвічній мудрості народу, влучності і дотепності народного слова.

Зміст прислів'їв та приказок багатий. Вони дають можливість створити образ, відтворити пейзаж, історичну добу, передати переживання, радість і смуток, возвеличити людину, засудити й викрити негативні риси її. Без прислів'їв наша мова стає бідною, неяскравою. І навпаки, яка красива, багата, образна мова того, хто доречно вживає фразеологізми.

- ▶ Які прислів'я, приказки чи фразеологізми про мову, мовлення ви знаєте? Напишіть на дошці.

1. Мова зникає не тому, що її не вчать інші, а тому, що нею не говорять ті, хто її знає (*Х. Арце*). 2. Знищити нашу мову неможливо — це те саме, що заплombувати Ніагару (*Лесь Танюк*). 3. Рідна мова дається народові Богом, чужа — людьми, її приносять на вістрі ворожих списів (*В. Захарченко*).

V. ПІДСУМКИ УРОКУ

- ▶ Складіть сенкан за темою уроку або асоціативне гроно до слова *духовність*.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

- ▶ Завдання на наступний урок: зробіть добірку висловів відомих людей (3–4) про мову як скарбницю духовності народу.
- ▶ Завдання на все життя: любіть рідну мову, пишайтеся, говоріть нею, вичайте мову й удосконалюйте своє мовлення впродовж усього життя.

Урок № 2. РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ У ВИВЧЕНИХ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЯХ

Дата _____

Клас _____

Мета:

- **навчальна:** повторити й узагальнити вивчене про вживання розділових знаків у реченнях, ускладнених однорідними членами, звертаннями та вставними словами, а також у реченнях із прямою мовою;
- **розвивальна:** удосконалювати вміння визначати відповідні пунктограми, розставляти правильно розділові знаки у простому й складному реченнях відповідно до вивчених правил та обґрунтовувати вживання розділових знаків відповідними правилами;
- **виховна:** виховувати повагу до художнього слова; розвивати увагу, логічне мислення, пам'ять.

Соціокультурна лінія: Я і українська мова й література.

Тип уроку: повторення й узагальнення вивченого.

Перебіг уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

- Заповнити таблицю впродовж уроку (інсерт).

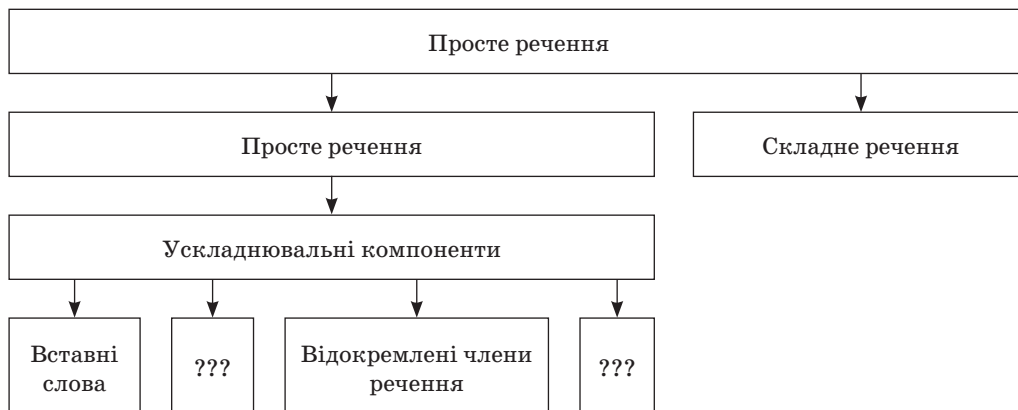
+	-	!	?
Що мені було відомим	Що для мене було новим	Це потрібно запам'ятати	Що потребує пояснення

III. ОПРАЦЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Робота з підручником

Опрацювання вміщених у підручнику таблиць та схем

- ♦ Який матеріал є новим?
- ♦ Що недостатньо відоме?
- ♦ Яку пунктограму знаєте так, що можете когось навчити?
- ♦ Доберіть до вміщених у підручнику теоретичних відомостей приклади речень з підручника літератури.
- Складіть речення з пунктограмою на вибір. Чому обрали саме це правило?
- Розгляньте схему. Яких елементів, на вашу думку, бракує?

Коментоване письмо

1. Учітеся, читайте, і чужому научайтесь, й свого не цурайтесь. 2. Грай же, море, мовчїть гори! 3. А може, лихо переплачу, води Дніпрової нап'юсь, на тебе, друже, подивлюсь (Т. Шевченко). 4. Течуть до нас здалека ріки Дніпро і ладїдна Десна (М. Нагнибїда). 5. Лісове джерельце має добре серце, всім дає водиці: звірятку і птиці, дереву, травині, квітці і людині (М. Чепурна). 6. Відверто йшов на чесний поєдинок, хоча й не скрізь, признаюся, везло (Д. Луценко). 7. Віти листям шелестять: «Сонце раді ми вітатї!» (М. Демидов)

1. Виглядаю лебєдину зграю, може, десь у небі прошумить (І. Гнатюк). 2. А на пюпітрі степових просторів відкрила ноти сонячна рілля, але, на жаль, немає скрипаля (О. Башкирова). 3. Щось, мабуть, у житті не те роблю. Напевне, заважає зайва впертість (М. Руденко). 4. Кажуть, пізнаються у житті люди по дрібницях і по вчинках (Д. Луценко). 5. Я не зустрїв тебе учора й сьогодні, мабуть, не зустрїну. Сюди прибуду вже не скоро чи, може, й зовсім не прибуду (П. Воронько). 6. Пробачте, вернуся не скоро (Б. Дегтярьов).

1. Із озера того, на диво, дзвінкий струмок тече грайливо, він називається Дніпром (В. Швець). 2. І, здається, вогнем чудесним сяють зорі з дніпровських круч (Д. Луценко). 3. Звичайно, тут старий Дніпро і синя ніч були у змові (М. Рильський). 4. На гори, долини, Дніпра береги розкинула ніч покривало. Чудова ніч! Але краса цієї ночі, либонь, нікого не живить (М. Вороний). 5. Дніпро не всохне, поки є струмки, а буде він, то бути й нам, нівроку! (М. Самійленко) 6. І я не скаржусь, що на білий світ я народивсь, як кажуть, без сорочки (Д. Павличко). 7. Справді, сонця тут немає, то й не припіка (В. Самійленко).

Попереджувальний міні-диктант

- ▶ Записати текст під диктовку вчителя. Пояснити орфограми в словах та основні пунктограми.

Рідна мова — це все: і невід'ємна частина Батьківщини, і голос народу, і чарівний інструмент. На його звуки відгукуються найтонші й найніжніші струни людської душі. У мові чується голос предків, відлунюють перегорнені сторінки історії свого народу. Вона є тим найдорожчим і найціннішим зв'язком, що з'єднує всі покоління народу в одне велике історичне живе ціле (За Б. Антоненком-Давидовичем).

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАТЬ УЧНІВ

Експрес-опитування

- ◆ Чим просте речення відрізняється від складного?
- ◆ За допомогою чого з'єднуються частини складного речення?
- ◆ Чим може ускладнюватися просте речення?
- ◆ Які члени речення називаються однорідними?
- ◆ Які слова називаються вставними?
- ◆ Що називають прямою мовою? Які розділові знаки ставляться при ній?

VI. ПІДСУМКИ УРОКУ

- ◆ Що таке пунктуація?
- ◆ Які пунктограми можуть уживатися у простому реченні?
- ◆ Як відокремлюються звертання і вставні слова?
- ◆ Чи завжди вживаються розділові знаки між однорідними членами речення?
- ◆ Які розділові знаки можуть вживатися між підметом і присудком?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

- ▶ Дібрати приклади речень до пунктограм, які викликають у вас труднощі. Підготуватися пояснювати їх.

Урок № 3. УРОК РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ № 1.
ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО ПРО ТЕКСТ, ЙОГО СТРУКТУРНІ
ОСОБЛИВОСТІ, МОВНІ ЗАСОБИ МІЖФРАЗОВОГО ЗВ'ЯЗКУ В ТЕКСТІ.
УСНИЙ СТИСЛИЙ ПЕРЕКАЗ ТЕКСТУ НАУКОВОГО СТИЛЮ

Дата _____

Клас _____

Мета:

- **навчальна:** повторити, узагальнити й поглибити знання про структуру тексту, види зв'язку речень у тексті, тему й основну думку;
- **розвивальна:** удосконалювати творчі вміння працювати з текстом, визначати тему й основну думку висловлювання, знаходити мовні засоби зв'язку речень у тексті, ділити текст на абзаци;
- **виховна:** спонукати до осмислення значення рідної мови в соціально-політичному житті народу.

Соціокультурна лінія: Я і українська мова й література.

Внутрішньопредметні зв'язки:

- **Текст (риторичний аспект):** удосконалення вмінь відтворювати деформований текст.

Тип уроку: урок повторення набутих знань з елементами узагальнення.

Перебіг уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

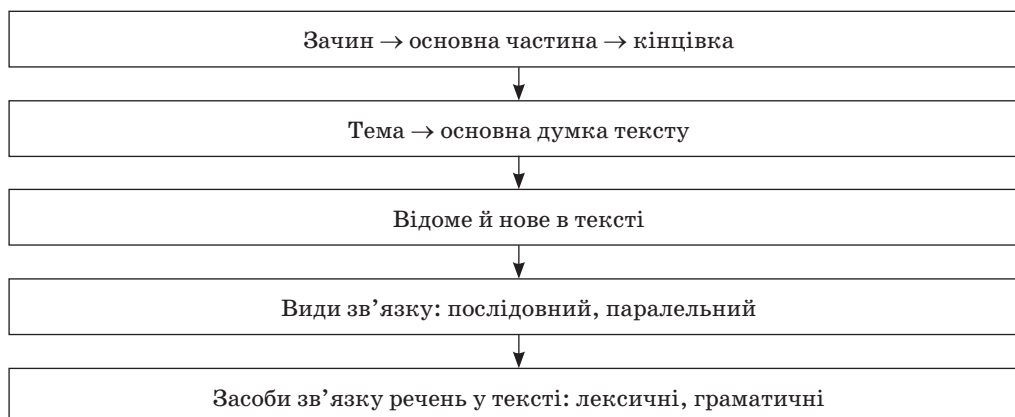
Бліцопитування

- ♦ Що називається текстом? (*Текст — це група речень, об'єднаних між собою темою, основною думкою та граматично.*)
- ♦ Назвіть основні ознаки тексту. (*Пов'язаність речень за змістом; наявність основної думки та її розвиток; певна послідовність речень.*)
- ♦ За допомогою яких мовних засобів зв'язуються частини тексту? (*За допомогою займенників, синонімів, повторів, спільнокореневих слів та сполучників.*)

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

IV. ОПРАЦЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Структура тексту

V. ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Виконання творчих завдань, спрямованих на повторення й поглиблення вивченого

Творче спостереження з елементами аналізу

- ▶ Прочитати висловлювання. *Довести*, що це текст. *Дослідити*, що виражає заголовок — тему чи основну думку. *Знайти* в тексті ключове речення, що виражає основну думку. *Проаналізувати* структуру тексту: виокремити зачин, основну частину й кінцівку.

РІДНІЙ МОВІ — ШАНА ВСЕНАРОДНА

Кожне з українських стародавніх міст могло б претендувати на те, щоб сказати перше слово на честь рідної мови: будь то Київ, чи Харків, чи Львів.

Будь-яке з міст. Адже багатющу, багатобарвну мову нашу творила вся Україна, усе суцвіття наших міст і сіл. Спільно, упродовж віків витворювало велику духовність українського народу. Отже, хоч початок кладе Полтава, але сподіваюсь, що прекрасне та патріотичне це свято невдовзі розіллється по всій Україні, почують його і Дніпро, і Карпати, Полісся й степи чорноморські. Свято мови має стати всенародним, воно того заслуговує (*О. Гончар*).

- ▶ Знайдіть лексичні і граматичні засоби зв'язку речень у тексті, скориставшись таблицею.

Лексичні засоби зв'язку	Граматичні засоби зв'язку
Синоніми Повтор слова Уживання займенників Спільнокореневі слова Уживання родових назв замість видових Загальні назви замість власної Близькі за змістом слова	Вставні слова Сурядні чи підрядні сполучники Неповні речення

Вибірково-розподільна робота (в парах)

- ▶ Прочитати заголовки текстів. Розподілити їх на ті, що визначають: а) тему; б) основну думку. Свій вибір обґрунтувати.

1. Вірте в Україну! 2. Наш Шевченко. 3. З історії української вишивки. 4. Таїнства природи. 5. Рай, якого не знайдеш в Україні. 6. Бережімо багатства природи. 7. За що цінують хліб? 8. Мамині страви. 9. Українець, що здивував світ. 10. Не бійтесь заглядати у словник! 11. У пошуках слова.

VI. ПІДСУМКИ УРОКУ

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

- ▶ Дібрати й виписати з творів художньої літератури два зразки текстів:
а) з послідовним зв'язком речень; б) з паралельним зв'язком. Підкреслити лексичні й граматичні засоби зв'язку речень у тексті.

Урок № 4. ЧАСТИНИ МОВИ. ВИВЧЕНІ ГРУПИ ОРФОГРАМ В ІМЕННИКАХ І ПРИКМЕТНИКАХ

Дата _____

Клас _____

Мета:

- **навчальна:** повторити найважливіші теоретичні відомості з морфології й орфографії; удосконалювати вміння й навички правильно писати слова на вивчені орфограми в іменниках і прикметниках;
- **розвивальна:** розвивати логічне мислення, пам'ять, увагу, творчі вміння використовувати іменники та прикметники в монологічних та діалогічних висловлюваннях;
- **виховна:** за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу виховувати бережливе ставлення до навколишнього середовища.

Соціокультурна лінія: Я і Батьківщина (Людина й природа).

Внутрішньопредметні зв'язки:

- **Правопис:** орфограми в іменниках і прикметниках.
- **Текст (риторичний аспект):** удосконалення вмінь відтворювати деформований текст.

Тип уроку: урок повторення набутих знань.

Перебіг уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

- ♦ Назвіть самостійні частини мови. Що вони називають? На що вказують? Яке значення мають?
- ♦ Які частини мови називаємо службовими?
- ♦ Наведіть приклади іменників — географічних назв України (кожен наступний іменник починається на букву, на яку закінчувався попередній).
- ♦ Назвіть десять прикметників, які б характеризували ваше рідне місто чи село.

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

Ознайомившись із матеріалом уроку

- Я матиму знання про...
- Я повторю...
- Я згадаю...
- Я вмітиму...

IV. ОПРАЦЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

- За допомогою таблиці схарактеризуйте іменники і прикметники як частини мови.

Ознака	Показує
лексичне значення	що означає частина мови (напр., прикметник виражає ознаку предметів)
синтаксична роль	які ролі частина мови виконує в реченні (підмет, присудок)
розряди за значенням	на які групи слів поділяється
морфологічні ознаки	за якими параметрами (час, рід, вид та ін.) змінюється частина мови

IV. ВИКОНАННЯ ВПРАВ НА ОСНОВІ ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО

Вибірково-розподільний диктант

- Виберіть і запишіть окремо іменники, прикметники і дієслова.

СТРУМОК

Струмочок хотів подалі втекти від снігу і побіг швидко-швидко. А тому що він не знав ще дороги, бо це ж був перший весняний струмок, він і плував то справа, то зліва.

Сонце припікало, і струмочок бавився і сміявся, пробиваючи собі дорогу. По дорозі праворуч з-під кори осики вилізла мушка. Вона, розправивши крильця, кілька разів змахнула ними і спитала: «Так це справді починається весна?».

А струмок біг далі по лісі і будив усіх і праворуч, і ліворуч. Витикалися із землі трави, проліски, прокидалася комашня, потягалися дерева вітами, занімілими за зиму.

Першою серед дерев прокинулася молоденька верба над рікою. Вона була тоненька-тоненька. Їй легко було і потягтися до сонця, і нахилитися до води. Вона потягнулася до сонця, щоб погритися після зими.

- ▶ Запишіть якнайбільше ознак до наведених іменників.

Ставок, парк, острів.

- ▶ Розподіліть наведені іменники за відмінами та групами.

Король, село, Вітчизна, Сибір, миша, ім'я, в'язень, гуся, Данило, мерехтіння, груша, стіна, лоша, суходіл, вість, пісня, Вікторія, дитя, кість, робітник, обличчя, Гриць, дитятко, вітчим, край, Микита, вежа, Нінель, гортензія, любисток.

- ▶ Від наведених іменників утворіть прикметники за допомогою суфікса *-ськ-*. Які зміни відбуваються при цьому?

Сватове, словак, Лозова, Прага, Кременчук, Гаага, Рига, Ладога, Казбек, грек, Кобеляки, Воронеж, Сиваш, чех, волох, узбек, Галич, чуваш, таджик, Париж, Страсбург, Владивосток, Волга, Запоріжжя, Острог, Калуга, турок.

- ▶ Запишіть вислови усної народної творчості, уставляючи замість крапок пропущені літери. Назвіть орфограми.

1. У сильного завжди бе..сильний ви..ий. 2. Су..я в суді — що риба в воді. 3. Згода буде, а ..згода руйнує. 4. Не лише силою треба боротись, а й умі..ям. 5. Нуте, бра..я, або перемогу добути, або дома не бути. 6. Не плюй у кр..ницю — пригодит..ся води налит..ся.

- ▶ Доберіть самостійно прислів'я, приказки чи фразеологізми, у яких ідеться про ставлення людини до природи. Поясніть орфограми.
- ▶ Запишіть наведені іменники у формі родового відмінка однини.

Камінь, парк, викладач, стіл, телефон, мармур, куц, клен, двигун, бузок, деревій, міст, яр, пояс, університет, підручник, акт, документ, Прут, діамант, комп'ютер, відчай, вальс, тангенс, підмет, суховій, процес, велосипед, Київ.

- ▶ Утворіть від прикметників, де можливо, форми вищого й найвищого ступенів порівняння. Поясніть, від чого це залежить.

Дорогий, низький, синій, лагідний, столітній, ведмежий, іноземний, добрий, високий, цегляний, широкий, білий, вузький, гарний, охайний, незвичайний, дешевий, бузковий, великий, здібний, малий, старий, юний, цікавий, молодий.

VI. ПІДСУМКИ УРОКУ

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

- ▶ Повторити відомості про числівник та займенник.

Урок № 5. ПРАВОПИС І ВЖИВАННЯ ЧИСЛІВНИКІВ ТА ЗАЙМЕННИКІВ

Дата _____

Клас _____

Мета:

- **навчальна:** повторити найважливіші теоретичні відомості з морфології та орфографії; удосконалити вміння й навички семикласників правильно писати слова на вивчені орфограми в числівниках і займенниках;
- **розвивальна:** розвивати творчі вміння доречно й правильно використовувати числівники й займенники в монологічному та діалогічному мовленні;
- **виховна:** за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу виховувати почуття відповідальності за братів наших менших; знайомити з представниками тваринного і рослинного світу.

Соціокультурна лінія: історія України.

Внутрішньопредметні зв'язки:

- **Культура мовлення і стилістика:** правильне вживання кількісних числівників з іменниками у всіх відмінках; уживання числівників для позначення дат.
- **Текст (риторичний аспект):** використання числівників з метою надання текстові переконливості, точності.

Міжпредметні зв'язки: правильне використання форм числівників під час читання й усного пояснення прикладів; використання числівників у відповідях на уроках.

Тип уроку: урок повторення набутих знань.

Перебіг уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

- ▶ Сформулюйте мету уроку (3–4 позиції) відповідно до теми.

IV. ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Опрацювання теоретичного матеріалу про складні випадки правопису числівників та займенників

Правопис складних числівників

Разом пишуться

- 1) складні кількісні числівники: одинадцять, п'ятдесят, триста (трьохсот, трьомстам);
- 2) складні порядкові числівники й схожі з ними прикметники, останнім компонентом яких є *-сотий, -тисячний, -мільйонний*: дев'ятисотий, тридцятисемитисячний, п'ятсоттридцятитисячний, двохсотий, шістдесятип'ятимільйонний, багатотисячний, кількамільйонний.

Окремо пишуться

- 1) складені кількісні та порядкові числівники: тисяча п'ятсот тридцять вісім, тисяча дев'ятсот вісімдесят восьмий;
- 2) порядкові числівники, до складу яких входять слова з *половиною* й под., теж пишуться окремо: три з половиною тисячний загін.

Через дефіс пишуться

- 1) порядкові числівники, написані цифрами й літерами: 7-й, 10-ї, 11-го, 35-мільйонний, 3-тисячний;
- 2) складні займенники з компонентами *-будь, -небудь, казна-, хтозна-*: хтознаскільки, скільки-небудь тощо.

IV. ВИКОНАННЯ СИСТЕМИ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ НА ОСНОВІ ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО

- ▶ Випишіть числівники словами, розподіливши їх на групи: прості, складні, складені.

На Русі існувала система літочислення від «Сотворення світу», а еру від «Різдва Христового» запроваджено в Україні, як і в Російській імперії, після Указу Петра I — лише 1699 р. Це за давньоукраїнським літочисленням був 7208 р. Отже, різниця між цими календарями становить 5508 років. Складність розрахунків історичних дат для України полягає ще й у тому, що з 988 р. Новий рік починався в березні, а з 1492 р. — з 1 вересня. Ці дві системи існували паралельно. Лише 1582 р. почали Новий рік вважати тільки з 1 вересня... Після християнізації Русь-Україна взяла календар з Візантії. Він прийнятий Юлієм Цезарем 46 р. до н.ч., тому й зветься юліанським. У ньому рік складається з 365 днів і 6 годин. Це перевершує астрономічний рік на 11 хвилин і 14 секунд. 1582 р. Папа Григорій XIII реформував цей календар, і новий стиль дістав назву григоріанського.

- ▶ Прочитайте текст, доберіть заголовки. Поставте до тексту кілька запитань і запишіть їх. Усно відтворіть текст, відповідаючи на запитання.
- ▶ Випишіть займенники, визначте їх розряд за значенням.

Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група має свої звичаї, що виробилися протягом багатьох століть і освячені віками...

В усіх народів світу існує повір'я, що той, хто забув звичаї своїх батьків, карається людьми і Богом.

Ми, українці, нація дуже стара, і свою духовну культуру наші пращури почали творити далеко до християнського періоду на Україні. Разом із християнством Візантія принесла нам свою культуру, але саме свою культуру, а не культуру взагалі. У нас в Україні вже була національна культура, і Володимир Великий тільки додав християнську культуру до своєї рідної, батьківської культури (*О. Воронай*).

- ▶ Із наведених словосполучень випишіть правильні. Поясніть свій вибір.

Половина працівників, одна друга працівників; троє фірм, троє установ, три фірми, три установи; шістдесятирічний громадянин, шестидесятирічний громадянин; майже сто фахівців, біля ста фахівців; три лікаря, три лікарі, троє лікарів; чотири верстата, чотири верстати; два крана, два крани.

- ▶ Запишіть словами числівники на позначення часу, урахувавши всі можливі варіанти. Уведіть їх до питальних речень, де мова йшла б про початок чи закінчення якогось заходу, події тощо.

8.15; 00.00; 12.00; 17.45; 20.30; 16.15; 13.35.

- ▶ Запишіть слова, замінюючи цифри літерами. Визначте, до якої частини мови вони належать. Поясніть правила написання таких слів.

4-котушковий, 3-мільйонний, 4-акордний, 2-вимірний, 4-місячний, 2-хромово-кислий, 3-процентний, 2-ярусний, 4-поверховий, 2-хлористий, 4-відсотковий, 3-каналний, 3-тисячний, 2-валентний, 2-полярний, 3-променевий, 2-мільярдний, 4-ступеневий.

- ▶ Складіть речення з наведеними займенниками у формах непрямих відмінків із прийменниками. Поясніть правопис займенників.

Ніхто, ніякий, абищо, будь-хто, абиякий, нічий, будь-що, абихто, ніщо, ніскільки, будь-котрий.

V. ПІДСУМКИ УРОКУ

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

- ▶ Підготуйтеся до контрольного диктанту.